

Døde soldaters sjæle hjem søger japansk politik

Asger Røjle Christensen

Midt i Tokyo ligger et fredfyldt shinto-tempel, som for alvor kan få gemytterne i kog i hele Østasien. Striden om Yasukuni-templet er en intern japansk polemik, som gradvist er blevet et internationalt stridspunkt

15. august 2006 var det 61 år siden, at Japan overgav sig efter Anden Verdenskrig. På denne dato besøgte Japans afgående premierminister Junichiro Koizumi – som en af sine allersidste embedshandlinger – atter Yasukuni-templet i det centrale Tokyo – og Japans nabolande sendte atter rasende protester.

Det var nærmest blevet et ritual. Det var femte gang på de fem år, han nåede at sidde på posten, at Koizumi besøgte templet for at vise sin respekt for de soldater, som gav deres liv for deres land. Og det var femte gang, det blev gnisten til en højspændt politisk krise i hele Østasien. Striden om Koizumis årlige besøg i det omstridte tempel har i flere år lammet østasiatisk diplomati på allerhøjeste niveau. Kina har nægtet at holde topmøder med ham

af den grund – og relationerne mellem de to østasiatiske stormagter har måttet foregå på lavere niveauer.

Men hvad er det ved den smukke gamle træbygning i en idyllisk park midt i Tokyo, som i den grad kan få følelserne til at koge over i hele regionen – gang på gang? Der ligger en behagelig skygge over parken rundt om Yasukuni-templet. Cikaderne synger det meste af året. Familier med larmende børn bruger ligesom travle kontormænd og studerende parken til at få sig et tænksomt pusterum fra den hektiske varme og travlhed i storbyen udenom – akkurat ligesom japanerne bruger andre buddhistiske og shintoistiske tempelanlæg i hverdagen.

Yasukuni Jinja er en shinto-helligdom. Den er bygget 1869 – og fik sit nuværende navn ti år senere. Yasu-

kuni betyder 'fredfyldt nation'. Yasukuni et helt specielt sted og har altid været det. Templet var et center i den særlige version af shinto, som det genrejste kejserdømme under Meiji-kejseren i slutningen af 1800-tallet gjorde til Japans statsreligion.

Alle andre shinto-templer i landet blev drevet af indenrigsministeriet. Men Yasukuni blev drevet af ministerierne for hæren og flåden, og der blev tradition for, at japanerne brugte Yasukuni til at ære dem, der var faldet i militær tjeneste for deres fædreland.

Ingen er begravet ved Yasukuni. Men helligdommen er udtrykkeligt – og ved navns nævnelse – indviet til hver enkelt af krigsofrene. "Vi ses i Yasukuni" som kamikaze-piloterne sagde til hinanden, inden de satte sig op i hver sit Zero-jagerfly.

Ifølge Yasukunis egen hjemmeside rummer templet navnene på to en halv million sjæle, heraf de to millioner alene fra Anden Verdenskrig – eller Den Store Stillehavskrig, som den kaldes på de kanter. Ved siden af navnene på krigsofrene er dato og sted for deres fødsel anført – samt dato og sted for deres død i kamp.

"Japans folk forsvinder ikke til en eller anden ukendt verden efter døden, men de er her i denne verden – i dette land, Japan – bygget af deres forfædre, og hvor deres landsmænd og efterkommere fortsat lever. I liv og død ønsker de at være sammen med deres landsmænd og

efterkommere for at tage del i deres glæder og sorger. Japanernes traditionelle tro er, at deres landmænd fortsat er til stede gennem religiøse fejring. Hvorvidt de sjæle, der har forladt os, faktisk dør eller ej, er afhængig af, hvorvidt vi fejrer dem."

Sådan skriver Kenji Ueda, som er præsident for det private og meget nationalistiske Kokugakuin-universitet, så sent som i oktober 2006 på Yasukunis hjemmeside.

Siden verdenskrigen er almindelige japanske familier derfor i stort antal kommet til Yasukuni for at ære deres afdøde slægtninge blandt krigsofrene. I årene lige efter krigen var der næppe den familie, som ikke havde nære slægtninge og venner blandt krigsofrene. Og endnu i dag får templet fem millioner årlige besøgende – ifølge egen optælling.

"Freden og velstanden i Japan i dag er frugten af det ædle arbejde, som guderne ved Yasukuni-templet har udført", lyder templets selvforståelse – som den er udtrykt på hjemmesiden.

Symbol på statsreligion

Ved Yasukuni kan man stadig i dag møde sentimentale bedstemødre foran den centrale bygning med lommetørklædet fremme. Man kan møde barske gangster-typer med mørke solbriller, som måske bekræfter ens billede af templet som et center for det aller mest konservative og nationalistiske Japan.

Men man kan også møde afslappede unge studenter i t-shirt – hånd i hånd. De kommer oftest fra det nærliggende Hosei-universitet, traditionelt et af Tokyos allermest venstreorienterede universiteter. Man kan sågar møde nysgerrige kinesiske turister – der lige skal se, hvad det er for et sagnomspundet sted.

Alle bevæger de sig op mod templets centrale bygning. De, der ønsker det, ringer med templets klokke for at gøre guddommen opmærksom på, at man er der. Så klapper man med hænderne som bøn – og bukkes. Og så giver man i øvrigt en større eller mindre donation til en af stedets shinto-præster.

Det samme har Koizumi gjort ved sine årlige besøg. Han har omhyggeligt brugt sine egne penge til at købe blomster til templet, men han har nægtet at erklære sig som enten premierminister eller privatperson, som mange af hans forgængere ellers har gjort. Det giver ingen mening. Jeg er premierminister hele tiden, har han sagt.

I de første år efter verdenskrigen lod ministre og premierministre som hovedregel være med at besøge Yasukuni – selv om premierminister Shigeru Yoshida faktisk aflagde stedet et besøg i oktober 1951 en måned efter at have underskrevet San Francisco-traktaten, der efter flere års besættelse atter gjorde Japan til en selvstændig stat.

Shinto var jo afskaffet som statsreligion, og Japan havde fået en forfat-

ning, som omhyggeligt adskilte stat og religion. Det vakte derfor for mange minder om krigstiden, hvis regeringsledere og kejserfamilie alt for ofte og alt for demonstrativt besøgte dette symbol på tidligere tiders stats-shinto.

Da politikere i løbet af 1950'erne og 1960'erne begyndte at vise sig på stedet, kom der straks protester – vel at mærke fra selve Japan.

Protesterne blev stærkere, da regeringscheferne lidt mere systematisk begyndte at gøre det samme – i første omgang udtrykkeligt i egen skab af privatpersoner. Den første, der gjorde det, var faktisk efterkrigstidens mest pacifistiske premierminister, Takeo Miki, på 30-årsdagen for krigens afslutning i 1975.

Takeo Miki gjorde et stort nummer ud af, at han besøgte stedet som privatperson. Han brugte ikke sin ministerbil, han donerede penge til templet af egen lomme, han skrev ikke sin titel i gæstebogen, og han kom ganske alene uden ledsagelse af embedsmænd fra regeringen.

Protesterne kom dengang mest fra kristne og buddhistiske organisationer samt fra venstrefløjen og ikke mindst den store liberale avis Asahi Shimbun, som stadig i dag opfatter spørgsmålet om Yasukuni som en principsag, der ligger avisen meget på sinde.

Templet var alt for tæt forbundet med Japans nationalistiske fortid, lød protesterne – og ministres og premierministres besøg blev opfattet

som et groft brud på forfatningens adskillelse mellem stat og religion.

Yasukuni er som institution forhadet blandt kristne og buddhister, fordi de under krigen blev tvunget til at deltage i ceremonier i Yasukuni for at vise deres loyalitet over for den krigsførende japanske stat.

Den forfatningsmæssige kontrovers er aldrig blevet løst. Så sent som i oktober 2005 afsagde landsretten i Osaka i det vestlige Japan en dom, der sagde, at Koizumis besøg i Yasukuni er i strid med forfatningens bestemmelser om, at regeringsmedlemmer ikke offentligt må udføre religiøse aktiviteter.

Året inden var distriktsretten i Fukuoka i det sydlige Japan kommet frem til samme afgørelse. Koizumis besøg var ulovlige, lød dommen, idet de stred mod forfatningens ord om adskillelsen af stat og religion.

Men begge domme er appelleret – og indtil videre bliver de ignoreret af de japanske politikere.

Afgørende vendepunkt

Allerede i de første årtier efter verdenskrigen var Yasukuni således i centrum i den debat, der trods alt foregik i selve Japan om krigshistorien. Det var et helt centralt krav i de radikale nationalistiske gruppers propaganda, at Yasukuni skulle 'genrejses' til at have status af et nationalt mindesmærke. Et forslag, som pacifistiske grupper vendte sig kraftigt imod.

I disse politiske bestræbelser på at genrejse Yasukuni var den omstridte premierminister fra 1957 til 1960, Nobusuke Kishi, en helt central figur. Kishi havde selv været en centralt placeret minister under krigen og havde lige efter krigen været under mistanke for at være krigsforbryder – og så er han i øvrigt den nuværende premierminister Shinzo Abes farfar.

Det afgørende vendepunkt i hele denne beretning sker den 17. oktober 1978. På denne dato foretog Yasukuni-præsterne en politisk handling med langtrækkende konsekvenser, da de – i første omgang i al hemmelighed – tilføjede navnene på 14 dømte såkaldte 'klasse-A-krigsforbrydere' til Yasukuni-templets lister over 'martyrer fra Showa-tiden'. Syv af de 14 var i 1948 blevet henrettet ved hængning i Sugamo-fængslet i Tokyo efter de såkaldte Tokyo-processer, heriblandt krigstidens kendteste premierminister Hideki Tojo, fem af de 14 døde i fængsel, og to var døde, inden de overhovedet fik en dom.

Betegnelsen 'klasse-A-krigsforbrydere' dækker over de øverste politiske diplomatiske og militære ledere, som ved Tokyo-tribunalet blev dømt skyldige i forbrydelser mod freden og andre krigsforbrydelser.

De 14 hjemløse sjæle blev ved en højtidelig ceremoni hidkaldt til Tokyo, og deres navne blev føjet til listerne i Yasukuni. Men først i april måned det følgende år fik den ja-

panske offentlighed at vide, hvad der var sket.

Den ledende præst, Nagayoshi Matsudaira, udtalte til *The Japan Times*, at “nu er der gået 33 år siden krigens slutning. Det er på høje tid at indvie templet til de ledere fra krigstiden, som gav deres liv til staten”. Han understregede, at handlingen var godkendt af Yasukunis rådgivende råd, som omfattede en tidligere Tokyo-borgmester og fremtrædende erhvervsledere.

Begrundelsen for Yasukuni-præsternes beslutning i 1978 var blandt andet, at socialministeriet samme år var begyndte at udbetale pensioner til efterkommere efter dem, der var dømt som krigsforbrydere ved Tokyo-processen. “Så kan vi heller ikke gøre forskel på folk”, argumenterede præsterne.

Præsternes beslutning skabte stor debat i Japan, da den kom frem. Selv den mest konservative af Japans store dagblade, *Yomiuri Shimbun*, skrev på lederplads om præsternes handling, at “eftersom krig er menneskehedens største forbrydelse, er dette højst beklageligt”.

Avisen ser det som et “ildevarslen-de tegn på fornyede bånd mellem templet og en nationalisme, baseret på shinto”. “Disse forsøg på at stille tiden tilbage til dagene før krigen fylder os med bekymring”, skrev *Yomiuri Shimbun* i sin leder den 20. april 1979.

Så sent som 20. juli 2006 havde den store japanske erhvervsavis, *Ni-*

hon Keizai Shimbun, en stor forsideartikel om et lækket memorandum fra en tidligere topembedsmand i det kejserlige Hofmarskallat, som fortalte, at kejser Hirohito i 1988 havde givet udtryk for stor bitterhed over, at de 14 krigsforbryderes sjæle ti år forinden var blevet indviet til Yasukuni. “Det er årsagen til, at jeg ikke har besøgt templet siden da. Sådan er mit hjerte”, skal kejseren have udtalt.

I Yasukunis arkivalier har man omhyggeligt tal på, at templet er blevet besøgt af 72 kejserbesøg gennem tiderne, men siden 21. november 1975 har intet medlem af kejserfamilien betrædt stedet. Yasukuni-lobbyen argumenterer stadig for en genoptagelse af traditionen med årlige kejserbesøg.

Men selv om debatten rasede i Japan, så opdagede man intet i det fattige Kina, som havde helt andre problemer at slås med, og som først netop var ved at kæmpe sig ud af kulturrevolutionens kløer. Helt tilsvarende i Sydkorea, hvor der herskede et diktatur, som ikke gav plads til offentlige debatter af den slags. Hverken Kina eller Sydkorea havde samfundsmæssigt overskud til at interessere sig for den slags indre-japanske skærmydsler om krigshistorien. Endnu var det udelukkende japanerne selv, der debatterede. Pacifister over for nationalister – sådan som den politiske hovedskillelinje var i Japan i mange år i efterkrigstiden.

Premierministerens besøg

Sådan var situationen frem til 1985, hvor en af efterkrigstidens mest markante japanske premierministre, Yasuhiro Nakasone, brød den gældende konsensus og besøgte Yasukuni, igen den 15. august – nu på 40-årsdagen for krigens afslutning – og han gjorde det udtrykkeligt og demonstrativt i sin egenskab af premierminister.

Nakasone underskrev sig i templets gæstebog med 'Nakasone Yasuhiro, Japans premierminister'. "Amerika har Arlington-gravpladsen, russerne og mange andre lande har 'den ukendte soldats grav' eller andre steder, hvor de kan takke dem, som døde i kamp. Det er helt naturligt.

Hvis der ikke er sådan et sted, hvem vil så være villig til at give sit liv for sit land?" spurgte Nakasone allerede i 1983 ved et seminar i sin egen fraktion af det liberal-demokratiske regeringsparti LDP.

I det foregående årti havde premierministrene Takeo Miki, Takeo Fukuda og Masayoshi Ohira hvert år den 15. august på årsdagen for krigens afslutning besøgt Yasukuni, men som privatpersoner understregede de selv. Nakasones umiddelbare forgænger, Zenko Suzuki, fortsatte traditionen og kom med den tve-tydige udtalelse, at han hverken besøgte stedet som privatperson eller offentlig embedsmand.

Men det var altså først med Naka-

sones berømte besøg, at den helt store ballade brød ud i Japan. Og meget væsentligt: Det var først i forbindelse med Nakasones besøg, at koreanerne og kineserne fik øje på muligheden for at bruge denne her sag til at lægge politisk pres på Japan.

Sydkorea var i gang med en gradvis demokratiseringsproces. Og Kina var på vej til at blive rigere. Det kommunistiske arvegods var på vej ud af billedet, og det regerende kommunistparti havde brug for det historiske had til Japan som legitimering af sit styre. Det var kommunistpartiet, som i 1930'erne og 1940'erne havde stået i spidsen for befrielseskrigen mod den brutale japanske besættelsesmagt.

Ikke mindst i Kina fokuserede man på, at Iwane Matsui, der stod i spidsen for de japanske hære under den brutale Nanjing-massakre på befolkningen i den kinesiske storby Nanjing i 1937, hvor hundredtusinder blev dræbt, var blandt de henrettede klasse-A-krigsforbrydere, som nu efter deres opfattelse kom til ære og værdighed igen i Yasukuni-templet.

Nakasones besøg blev derfor mødt med voldsomme protester i nabolandene, og protesterne fra nabolandene betød faktisk, at Nakasone aldrig igen vendte tilbage til Yasukuni, så længe han sad på posten som regeringschef.

Yasukuni-spørgsmålet blev først et internationalt spørgsmål i 1985, understregede professor Akihiko Ta-

naka fra Institut for Orientalisk Kultur på Tokyo Universitet i en samtale med denne artikels forfatter i Tokyo i 2002. "Nakasone lavede så meget af et show ud af sit besøg i templet, at kineserne blev nødt til at studere spørgsmålet nærmere. Og efter at have studeret det nærmere blev de meget vrede", forklarede han.

Indtil da havde det udelukkende været et indenrigspolitisk spørgsmål, vurderede Akihiko Tanaka, som sidder i en kommission, der rådgiver det japanske udenrigsministerium omkring landets relationer med Kina.

Baggrunden for reaktionen i nabolandene er naturligvis først og fremmest en iboende frygt for en genfødsel af japansk militarisme. Men hele situationen omkring Yasukuni blev samtidig i årtierne efter Nakasones besøg set som et redskab til at lægge pres på Japan og holde japanerne på plads i det moderne magtspil i Østasien.

Dette magtspil er intensiveret i takt med Kinas opdukken på scenen som en politisk og økonomisk supermagt med reel vilje til at spille denne rolle på verdensscenen. I virkeligheden er man i det japanske udenrigsministerium meget trætte af, hvad man opfatter som kinesisk 'afpresning'. Og ude på gade og vej synes mange menige japanere – uanset hvad de i øvrigt mener om Yasukuni som institution – at nabolandene er fuldkommen hysteriske i spørgsmålet.

Militaristisk propaganda

Men selv om der utvivlsomt er alle mulige magtpolitiske bagtanker i Seoul og især i Beijing, så er nabolandenes bekymringer ikke uden grundlag. For det kan ikke nægtes, at der er bestemte nationalistiske kræfter i Japan, der i den japanske debat bruger Yasukuni som politisk platform.

Hvis man går ind på helligdommens hjemmeside (www.yasukuni.or.jp), finder man her i det 21. århundrede den mest traditionelle og militaristiske japanske propaganda med genlyd af krigstidens kejserdyrkelse, man kan forestille sig – også på engelsk.

"Der er ingen usikkerhed om historien. Japans drøm om at bygge et stort Østasien var nødvendiggjort af historien, og det var svaret på Asiens landes egne ønsker", skriver førnævnte Kenji Ueda fra Kokugakuin-universitetet så sent som i oktober 2006 på hjemmesiden. "Vi kan ikke se bort fra intentionerne hos dem, der ønsker at plette Yasukunis ædle sjæle", fortsætter han.

Den samme slags propaganda møder man i Yushukan, det spændende og seværdige museum med værdifulde fortidsminder, som ligger i parken umiddelbart ved siden af selve Yasukuni-helligdommen.

Pædagogisk set er museet helt moderne indrettet og bestemt ikke kedeligt. Der udstilles blandt andet en masse militært udstyr fra Anden Ver-

denskrig og tidligere krige, som er med til at gøre det en spændende oplevelse for mange besøgende at gå gennem museets udstillinger.

Men det hele har en ganske særlig politisk drejning – også i vore dage. En drejning i retning af et forsvar og en retfærdiggørelse af Japans aggressionskrig og krigsførelse under verdenskrigen.

I den korte introduktionsfilm, der vises i museet, hedder det om de japanske soldater i Den Store Stillehavskrig, at “ingen af officererne eller soldaterne rejste til slagmarken med det formål at invadere og plyndre på en brutal måde. De kæmpede udelukkende for deres familier og det land, de elskede”.

Museets udstillinger fortæller historien om, hvordan Japan blev nødt til at indlede verdenskrigen på grund af amerikanernes blokade af energiforsyninger til landet. Der har i flere år utvetydigt stået, at USA forud for angrebet på Pearl Harbour i 1941 ledte efter en god anledning til at ‘lokke’ Japan til at starte krigen. En version af sandheden, som Yasukuni-museets historikere faktisk i oktober 2006 lovede at moderere efter amerikansk pres.

Museet fremstiller åbent Tokyo-tribunalet som en skammelig udenlandsk ‘sejrherrerens domstol’, som mere eller mindre uretfærdigt dømte over 1000 japanere til at være krigsforbrydere.

Dernæst fremstiller museet Japans krig som den afgørende inspiration

til det 20. århundredes frihedsbevægelser i Asien.

“Den historie om det moderne Japan, som fortælles i Yushukan, er en tragisk historie... som endte med militært nederlag og psykologisk sammenbrud,” hedder det i museets præsentation af sig selv.

“Mens Japan led under et ødelæggende nederlag og en lang og skamfuld besættelse, blev et nyt og uafhængigt Asien født ud af dets aske. Lande fra Indien til Indonesien kastede lænkerne af imperialistisk herredømme af sig og fandt national frigørelse, som i høj grad skyldes – ifølge denne historie – Japans indsats, som landet ikke har fået tak for”, hedder det videre. Udstillingerne afsluttes med en endeløs udstilling af små fotografier af de unge sjæle, der mistede livet i krigen – fulgt af et helt rum, hvor en masse autentiske afskedshilsener til forældre, koner og små børn hjemme i Japan udstilles – og her er der frit slag for at græde lidt.

Ude i boghandelen i forhallen er det tankevækkende, at de eneste bøger på engelsk her i sensommeren 2006 var et generelt historisk værk, et par grundbøger om japansk kampsport samt ikke mindre end tre bøger, der forsøger at overbevise sine læsere om, at Nanjing-massakren er en myte.

Den version af krigshistorien, som præsenteres i museet ved Yasukuni, er naturligvis ekstrem – også i en japansk sammenhæng. Men på sam-

me tid rummer den mange levn fra efterkrigstidens historieundervisning. Hovedbudskabet i de godkendte historiebøger i den japanske folkeskole har gennem hele efterkrigstiden været, at japanerne er blevet set som ofre for krigen. Der har været lagt megen vægt på civile japaneres lidelser i slutningen af krigen og i mangelårene lige efter krigen. I den forbindelse spiller atom-bomberne over Hiroshima og Nagasaki en helt central rolle.

Denne version af krigshistorien springer behændigt hen over spørgsmålet om, hvordan krigen blev indledt, og den har bestemt også været omstridt i selve Japan. Mange skolelærere – som for manges vedkommende har haft tradition for at tilhøre venstrefløjten i landet – har haft det skidt med de afsnit i historiebogen og har skøjtet meget let hen over det følsomme emne.

Resultatet er, at hele generationer af de japanere, der i vore dage er midaldrende og yngre, faktisk ved utroligt lidt om deres eget lands brutale krigshistorie.

Yushukan, museet ved Yasukuni, er drevet af organisationen af krigsofres familier, Izokukai, en centralt placeret – og omstridt – bevægelse i Japan. Izokukai har efter eget udsagn halvanden million medlemmer, ihvertfald indtil for få år siden. Organisationen står med politisk, moralsk og ikke mindst finansiel støtte bag mange politikere i vore dages parlament.

Når man med et halvt års mellemrum ser hele delegationer af politikere møde frem i Yasukuni i gåsegang, så skyldes det ifølge mange LDP-politikere, at det er de nødt til. De får så betydelige støttebeløb fra Izokukai og beslægtede organisationer, at de simpelt hen ikke har råd til at lade være, hvis de vil have en chance for at blive genvalgt.

Da Yushukan skulle udvides og moderniseres, gav det i 1990'erne anledning til en bitter debat i Tokyo om, hvorvidt Izokukai nu var den helt rette organisation til at stå for driften af museet.

Men organisationen fik trods megen kritik og polemik opgaven, og det flotte nye museum, der åbnede i en helt nybygget bygning i 2002, formidler derfor Izokukais opfattelse af, hvordan Japans historie bør se ud.

Modstridende meningsmålinger

Som nævnt er der mange japanere, som føler, at nabolandene er overfølsomme. Men på den anden side er der også mange, der mener, at det har været utroligt dumt af Koizumi at blive ved med de besøg, når nu det skaber sådan en diplomatisk hårdknude i hele Østasien.

Samtidig har Yasukuni-besøgene stedse skabt problemer for Koizumi i forholdet til LDP's koalitionspartner i regeringen, det buddhistiske parti Nyt Komeito. Nyt Komeito er tæt forbundet med den store og vel-

organiserede buddhistiske bevægelser Soka Gakkai, som blev brutalt undertrykt under systemet med stats-shinto under verdenskrigen. Nyt Komeito står traditionelt for en radikal pacifistisk linje, og partiet har historisk været meget stærkt imod samtlige premierministres Yasukuni-besøg gennem tiderne.

Meningsmålinger om japanernes holdning til Yasukuni-spørgsmålet synes at pege i øst og vest. Der er været en tendens til, at folk har ment, at Koizumi hellere måtte lade være. Men så snart han alligevel havde gjort det, sluttede folk trop bag ham – dels fordi han af andre indenrigspolitiske grunde var meget populær, dels i irritation over Kinas forudsigelige reaktion.

Førnævnte professor Akihiko Tanaka fra Tokyo Universitet, som sidder i en kommission, der rådgiver den japanske regering om forholdet til Kina, har i 2005 udtalt til *Financial Times*, at Koizumis Yasukuni-besøg "ikke længere er et spørgsmål om at kalkulere, hvad der er i nationens interesse. Nu handler det langt mere om psykologi".

Underforstået, at problemet tilsyneladende var, at Koizumi var en stædig rad, og at han blot blev mere og mere stædig, jo hårdere et pres der blev lagt på ham.

Ikke mindre end syv tidligere premierministre opfordrede i Koizumis sidste år ved magten i samlet kor til, at han af hensyn til forholdet til Kina undlod at besøge det omstridte

tempel til efter sin tilbagetræden. En opfordring, som Koizumi altså valgte at overhøre. Han havde givet det valgløfte, at han som premierminister ville besøge Yasukuni en gang om året – og det løfte holdt han.

Selv den fremtrædende LDP-politiker Makoto Koga, der i sommeren 2005 var formand for Izokukai, udtalte på det tidspunkt, at det "godt nok har det været et stærkt ønske for organisationen Izokukai, at premierministre viser respekt for de afdøde ved Yasukuni, og vi sætter stor pris på dette", men at det var endnu vigtigere, at sjælene i Yasukuni-templet kunne hvile i fred.

En florumvunden opfordring til Koizumi om at holde igen med sine besøg i templet, fordi de skabte så megen ballade omkring ørerne på de stakkels sjæle ved Yasukuni. Kogas udtalelse gjorde imidlertid mange lokalafdelinger i Izokukai rasende, og han blev undsagt af store dele af organisationen.

Den nye premierminister Shinzo Abe, der blev valgt i september 2006, er udenrigspolitisk mindst lige så stor en høg som Koizumi, og han har udtalt, at fremmede magter ikke skal bestemme, om han besøger Yasukuni eller ej.

Efter valget til premierminister er han også kommet med den kontroversielle udtalelse, at de 14 klasse-A-krigsforbydere i Yasukuni efter hans opfattelse 'ikke er forbrydere ifølge japansk lov'.

Men på trods af Shinzo Abes per-

sonlige holdninger er det helt tydeligt, at der i hele den japanske magt-elite er meget udbredt enighed om, at skiftet fra Koizumi til Abe skal bruges til at reparere på det ramponerede forhold til såvel Sydkorea som Kina.

Kina og Japan er rivaler, men de to store magter i Østasien har samtidig brug for hinanden. Kina er Japans største handelspartner, og mange store japanske firmaer har efter nogle års tøven etableret sig i Kina.

Indflydelsesrige kredse og store erhvervsinteresser i begge lande gider ikke høre mere på det historiske ævl. De har forlangt af deres landes politiske ledere, at de finder en eller anden måde at begrave denne her konflikt på.

Det er svært, når nu krigshistorien betyder så meget i østasiatisk politik, som den gør. Så det bliver en gradvis proces, men den er startet.

Shinzo Abe indledte sin karriere som regeringschef med topmøder i både Beijing og Seoul. Her blev Yasukuni-spørgsmålet elegant skubbet ind under gulvtæppet. Kineserne mener at have fået et slags løfte fra Abe om, at han holder sig væk fra Yasukuni, mens han er premierminister – men det løfte har han ikke givet offentligt.

I august citerede japanske aviser 'informerede kilder' for, at Kina og Sydkorea har holdt hemmelige møder om, at de i fremtiden ligefrem vil acceptere, at en japansk rege-

ringschef aflægger et besøg i Yasukuni, hvis han blot lover at nøjes med et enkelt besøg pr. regeringsperiode.

Hvis det er sandt, er det en betydningsfuld fremstrakt hånd fra nabolandene, som muligvis kan dæmpe spændingen i Østasien.

Nationalister kræver ny forfatning

Men da konflikten om Yasukuni dybest set er en intern japansk konflikt, skal den i sidste ende også løses i selve Japan. En rådgivende kommission under udenrigsministeriet har stillet forslag om at oprette en statslig ikke-religiøs institution til erstatning for Yasukuni, hvor japanerne kan ære deres krigsofre uden skyggen af krigstidens stats-shinto. En ide, som adskillige fremtrædende LDP-politikere offentligt har støttet.

Men protesterne fra konservative politikere, shinto-præster og organisationer som Izokukai har været så heftige, at regeringen har skrinlagt disse planer med det argument, at den offentlige mening i spørgsmålet er delt.

Et andet forslag går ud på igen at fjerne navnene på de dødsdømte krigsforbrydere fra Yasukunis lister. Et forslag, som faktisk i mange år er blevet støttet af selveste den ældgamle Yasuhiro Nakasone, manden, som startede hele den internationale strid med sit besøg i 1985, og som stadig er en indflydelsesrig konser-

vativ stemme i den japanske debat.

Nakasone mener i dag, at Koizumi har håndteret spørgsmålet meget skidt. Yasukuni skal gøres til et sted, som kejseren kan tillade sig at besøge, argumenterer Nakasone. Men også dette forslag er voldsomt omstridt. For det kan man slet ikke, argumenterer shinto-præsterne i templet.

Er et sted først indviet til en sjæl, så kan den ikke fjernes igen fra dette sted. Det er i deres øjne lige så umuligt at adskille de 14 omstridte sjæle fra alle de andre sjæle i Yasukuni, som det ville være at hælde væske tilbage i en kop, som man først har hældt ud i et stort vandfad.

Så længe præsterne har den opfattelse, vil regeringen faktisk forbryde sig mod forfatningens princip om adskillelse af religion og stat, hvis den pludselig forsøger at tvinge den uafhængige religiøse institution Yasukuni til at placere de 14 klasse-A-sjæle et andet sted end de øvrige krigsofres sjæle.

Sådan lyder ihvertfald argumentationen fra de mange, der vender sig imod disse forsøg på at finde en kompromisløsning. En kompromisløsning findes ikke, mener de.

Den kendte nationalist, Tokyos borgmester Shintaro Ishihara, har erklæret, at hvis ikke premierministeren besøger Yasukuni, så 'rådner Japan indefra'. Den eneste løsning er, at kineserne lærer at holde deres mund, siger han bramfrit.

Uenighederne i Japan afspejler

naturligvis en bredere debat i Japan om krigshistorien. En meget bred gruppe i begge de to største partier vil videre. De vil se fremad og arbejder på at formulere en ny forfatning til erstatning for den pacifistiske fredsforfatning, som de amerikanske besættelsesstyrker udstyrede Japan med efter verdenskrigen.

Disse grupper er nationalist. Den økonomiske stormagt Japan skal ud i verden som enhver anden 'normal nation' og have spillerum til at spille sin naturlige rolle som politisk stormagt. Men disse 'nye nationalist' har ikke nogen som helst romantik omkring krigstidens kejseretro.

For dem er Yasukuni-sagen blot en sten i skoen. Og det er op til dem at finde en eller anden formel, der kan løse op for hårdknuden. Først da vil alle de almindelige japanske familier, som fortsat besøger Yasukuni for at ære bedstefar eller oldefar, som faldt i krigen, kunne gøre dette uden at føle sig som farlige militarister.

For dem er Yasukuni stadig et relativt upolitisk mindesmærke i stil med Mindelunden i Danmark.

Asger Røjle Christensen er jourhavende ved DR Nyheders nyhedsbureau. Han er tidligere Tokyo-korrespondent for en række skandinaviske medier (1989-1995) og tidligere udlandsredaktør for Aktuelt og Ritzaus Bureau